

Birinci Dünya Savaşı Tarihi

Andrew Wiest, Çev. Selçuk Uygur

İstanbul, Kronik Kitap, 2022, 333 sayfa, ISBN: 978-625-8431-92-6.

Mertcan ÜNSAL*

Savaş ve Toplum Çalışmaları Merkezinin kurucu başkanı ve Güney Mississippi Üniversitesi profesörü olan Andrew Wiest tarafından kaleme alınan eser, Selçuk Uygur'un çevirisi ile dilimize kazandırılmıştır. *Birinci Dünya Savaşı Tarihi* adlı bu kitap, küçük köşelerde verilen hap bilgiler ve bol görsellerle savaşın kısa bir özetini bizlere sunmaktadır. Kitapta önce savaş öncesi Düvel-i Muazzama'nın içinde bulunduğu siyasi ortam verilmekte, ardından savaş giden süreç ve cephe hattında meydana gelen askerî gelişmeler yalın ve akıcı bir üslupla aktarılmaktadır. Çevirinin, bir eseri baştan yazmaktan farkının olmadığı hususunu bu noktada hatırlarsak, mütercimim mahareti ve müellifin konuya hâkimiyeti okurun dikkatini celbedecektir.

Müellif, I. Dünya Savaşı'nın tohumlarının 1870-1871 Prusya-Fransa Savaşı'nda atıldığına dikkat çekmektedir. Zira savaşın Prusya'nın galibiyetiyle sonuçlanmasının ardından imzalanan Frankfurt Anlaşması ile Fransa, yüklü bir tazminatla cezalandırılmış; tazminatı ödeme garantisini de Alsace-Lorraine, Almanlarca işgal edilmiştir. Savaşın bir sonucu olarak Alman Birliği sağlanmış ve Versailles'in Aynalı Salon'unda ilan edilen Alman İmparatorluğu ile Fransa sadece yenilmekle kalmayıp, aynı zamanda aşağılanmış ki bu durum, Almanya'ya uzun soluklu bir düşman yaratmıştır. Buna mukabil 1888'de tahta çıkan Kayzer 2. Wilhelm'in, tecrübeli devlet adamı Bismarck'ı şansöyelikten azli ve akabinde takip ettiği saldırgan politikalar, sadece Fransa'nın dış bilemesini değil; aynı zamanda tarihsel düşmanlıkları olan iki ülkenin (Britanya-Fransa) de anlaşmasını beraberinde

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Harp Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul, mrtcnunsal@gmail.com.

getirmiştir. Kayzer'in Bismarck'ı azlinden sonra 1890 yılında Rusya ile olan antlaşmasını yenilememesi ise Rusya'yı yeni bir müttefik arayışına itmiş ve 1894 Rusya-Fransa Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Bismarck'ın imtina ettiği, Almanya'nın iki cepheli bir savaşa girmesi hususunun temelleri bu antlaşma ile atılmıştır.

Britanya ise Napolyon Muharebelerinden beri izlediği tecrit politikasının, Almanya'nın yükselmekte olan agresif politikaları karşısında bir tehlike arz ettiğini görerek, yavaş yavaş bu tutumunu değiştirmeye başlamıştır. 19. yy.ın sonlarında başlayan Boer Savaşı ile Britanya ordusu bir dizi reforma tabi tutulmuştur. Zira sayıca az Boer komandoları, Britanya ordusuna zaman zaman üstün gelmekle kalmamış, Britanya'nın beklemediği bir mukavemet de göstermiştir. Müellif, Britanya ordusunda yaşanan reformların, 1. Dünya Savaşı'nda Fransa'da görevli Britanya Seferi Kuvvetlerinin (British Expeditionary Forces-BEF) gösterdiği disiplinli ve kararlı mukavemetine fayda sağladığını ifade etmektedir.

Boer Savaşı'ndan galip çıkan Britanya, 1903'te Fransa ve 1907'de Rusya ile anlaşmıştır. Kayzer'in takip ettiği fütursuz politikalar, karşısına güçlü bir ittifak bloku çıkarmıştır. Kayzer'in Britanya ile Fransa gibi tarihî düşmanların bir araya gelmeyeceğine dair güçlü bir kanaatinin olduğunun altının çizen müellif, Britanya'nın yüzyılın başında Almanlara sunduğu ittifak önerisini reddetmesini ise yine Kayzer'in mağrur politikalarına bağlamaktadır. Bu Anglo-Cermen ittifakı, Kayzer'in ortaya koyduğu tavırla boşa çıkmıştır.

Kayzer'in Almanya'nın donanma ve kara ordusuyla gücünü göstererek dünyaya kendisini kabul ettirme isteğinin olduğunu belirten müellife göre; tarihçiler arasında tartışmalı bir konu olan, hayata geçmemiş bu Anglo-Cermen ittifakındaki başarısızlığın sebebi, Kayzer'in isteklerini rahatça kabul ettirebileceği âciz bir Britanya tahayyülüdür. Ancak hem müellifin hem de tarihin gösterdiği şekilde bu gerçekleşmeyecektir. Kayzer'in Britanya'nın Fransa ile aynı safta olmayacağına dair güçlü kanaati ve Almanya'nın caydırıcılığını ispatlaması hâlinde Britanya'nın yeni bir ittifak önerisi ile geleceği düşüncesi ise boşa çıkmıştır. Üstelik Kayzer, donanma müşaviri Alfren von Tirpitz öncülüğünde başlattığı bir dizi yeni gemi yapımıyla, Britanya İmparatorluğu'nun en titiz olduğu denizlerde hâkimiyet politikasına bir tehdit oluşturmuştur ki bu durum, Britanya ile Almanya'nın arasının açılmasında mihenk taşı olmuştur. 1914'te Arşidük Franz Ferdinand'ın Sırp Kara El Örgütü militanları tarafından öldürülmesi ise süregelen gerginliklerin patlamasına vesile olmuştur. Zira oç alma duygusuyla Sırbistan aleyhine, Sırbistan'ın, isteklerinin birçoğunu kabul etmesine rağmen Avusturya-Macaristan İmparatorluğu; Rus tehdidini karşı Almanlardan güvence alarak harekete geçmiş ve 28 Temmuz 1914'te Sırbistan'a savaş ilan etmiştir. Bu savaş ilanının ardından Düvel-i Muazzama arasında karşılıklı savaş ilanları ile I. Dünya Savaşı, 1914 Temmuzunun sonu itibarıyla başlamıştır.

Müellif, cephelere ve savaşın seyrine eğilmiş; Avusturya-Sırbistan meselesinin büyümesinde önceden yapılan ittifak antlaşmalarının önemine dikkat çekmiş ve devamında bloklar arasındaki muharebeleri ele almıştır. Almanların ünlü *Schlieffen Planı*, Alman Genelkurmay Başkanı Moltke'nin *hatalı* kararları ve

savaş esnasında planda yapılan değişikliklerle Almanlar, Marne'da durdurulmuş ve savaş bir siper harbine dönüşmüştür ki Doğu Cephesi'nde de Ruslara karşı alınan zaferlere rağmen netice değişmemiştir. Müellifin hatalı bulduğu husus, planda Belçika üzerinden Paris'e yürüyecek kolordulardan, Alsace-Lorraine'deki Alman ordularına takviye gönderilmesi ve böylece Paris'e yürüyen kolorduların nicelikçe zayıflatılmasıdır. Bununla birlikte tartışmaya açık olan bu konuya eğilinirken, Fransızların ordularının büyük çoğunluğunu Alsace-Lorraine etrafında topladığını unutmamak gerekir. Müellif ayrıca, savaşın değişen seyrini ve siper harplerinin muharebelere olan etkisini, siperlerdeki askerlerin hatıratlarındaki anekdotları kutular içerisinde bizlere aktarmıştır. Bu da savaşın şiddetinin okurlarca takdir edilmesini sağlamaktadır.

Siper harpleri ile bir çıkmaza giren savaşta, ilk defa Almanların kullanımı ile muharebe sahnesinde kendini gösteren gazın, istenilen etkiyi yaratmadığını ifade eden müellif; aynı zamanda tarafların savaşta kazandığı taktik zaferlerin stratejik boyutta bir kazanıma dönüştürülemediğinin de altını çizmektedir. Yine müellife göre iptidai şartlarla sağlanan iletişim, her orduda bir koordinasyonsuzluğa neden olmakla kalmamış; aynı zamanda I. Dünya Savaşı'nın elde edilen ya da edilmek istenen kazanımlarının teknolojik yetersizlikler dolayısıyla hüsrarla sonuçlanmasına bir örnek oluşturmuştur ki da bu savaşın harp tarihi içerisindeki müstesna yerini bizlere göstermektedir.

Kitabın sonraki bölümlerinde ise savaşın yayılmasına değinilmiştir. Britanyalıların Süveys'teki başarılı savunması ve Basra Çıkarması ile Afrika'da Alman kolonilerine yapılan İtilaf saldırıları ele alınmıştır. Yine aynı minvalde bir nevi korsan gibi hareket etmek zorunda kalan Atlantik ve Pasifik'teki Alman muharebe gemilerinin, Britanya filolarıyla olan köşe kapmacası anlatılmıştır. Müellif bu anlatımı sırasında Batı Cephesi'nde ve Avusturya-İtalya Cephesi'nde meydana gelen insanlık dramlarını da es geçmemiştir. Nitekim bir açmazı niteleyen her iki cephede de büyük bir kıyım yaşanmış ve Batı Cephesi'nde 1918'deki Amerikan takviyesine kadar her iki cephede de durum pek değişmemiştir. 1917'de meydana gelen Ekim Devrimi'yle Rusya savaştan çekilmiş ve Almanya tek cepheli bir savaş için imkân bulmuşsa da o ana değin harcadığı kaynaklar, istediği fırsatı yanlış zamanda onlara bahşetmiştir. Rus siperlerinde görülen itaatsizlik eylemlerinin benzerleri, İtalyan ve Fransız siperlerinde de görülmüştür. Uzun süredir siperlerde bir hayat süren askerlerin birçoğunun göz göre göre ölüme gönderilmesi, büyük çaplı bir devrime dönüşme de tümen ve kolordulara yayılan bir itaatsizliğe neden olmuştur. Bu durum kısa süreliğine de olsa yatıştırılabilmektedir.

Tankın, uçağın ve dahi türevlerinin muharebe sahasında kendilerini göstermesi, kitabın son bölümlerinde ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bununla birlikte kitapta kronolojik sıranın da bozulmadığı görülmektedir. Kitabın başında bir çerçevesi sunulan siyasi ortamın, aynı şekilde kitabın sonunda da bir çerçevesi çizildikten sonra Almanya'nın geçirdiği ekonomik ve siyasi dönüşüm kısaca ele alınmıştır. Müellif, kitabını son bölümde verdiği kısa Hitler biyografisi ve 1914-1919'un kronolojik olaylar silsilesi ile noktalamıştır.

Sadece harp tarihi açısından değil, literatüre savaş araştırmaları ve askerî Sosyoloji disiplinleri açısından

da bir katkı sunan kitapta; sık sık aynı anlamda kullanılan ya da birbirine karıştırılan *ağırlık merkezi* ile *sıklet merkezi* kavramlarının hatalı kullanımları göze çarpmaktadır. Buna örnek oluşturması açısından, kitabın 102. sayfasındaki “Diğer Taarruzlar” başlığı altındaki cümleyi ele alabiliriz: “*Batı Cephesi ’ndeki son başarısızlıklardan yılmayan Joffre hayli büyük ve müşterek bir Müttefik Taarruzu planladı. Sıklet merkezini Champagne’daki Fransız birliklerinin oluşturacağı taarruz, Artois’ya yönelik müşterek bir İngiliz-Fransız hücumuyla desteklenecekti.*” Müellifin bahsettiği aslında ağırlık merkezidir. Zira taarruz edecek manevra birliklerinin, gücünü alacağı noktaya ağırlık merkezi denir. Sıklet merkezi ise taarruzda esas netice alınması hedeflenen bölge için kullanılır. Buna mukabil kitabın zengin içeriği ve üslubu, bu tip hataları göz ardı etmemize vesile olmaktadır. Savaşın en önemli noktalarının ve gidişatının; savaşta stratejik, operatif ve taktik boyutta ele alınan yeni gelişmelerin özet denebilecek seviyede aktarımı kitabı ilgi çekici kılmaktadır. Başlangıç düzeyindeki tarih okurlarınca da kolayca anlaşılabilir kitap, bu hâliyle I. Dünya Savaşı okumalarında faydalanılabilecek kaynaklardan biridir.